

פתרון בחינת הבגרות בספרות

שתי יחידות לימוד

קיץ 2013

מספרי השאלון: 005, 904441

מוגש על ידי:

בתיה לוינסון ונאוה לזר

מורות לספרות ברשת בתי הספר של

יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

התשובות מובאות בנקודות בלבד. על הנבחן לפרט את הדברים

פרק ראשון – שירה

נבחן שבחר בפרק זה, נדרש לענות על שתיים מהשאלות 1-16 :
 על שאלה אחת משירת ביאליק (שאלות 1-4),
 ועל שאלה אחת משירת המאה ה-20 (שאלות 5-16).

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-4 :

שירת ביאליק

שאלה מספר 1

סעיף א

- השיר "הקִיץ גוע" מתאר תהליך של סיומו של הקיץ וראשיתו של הסתיו.
- שני הבתים הראשונים מתארים את התהליך שמסתיים ב"יתמות הלב" בבית השלישי.
- בבתים אלה מתואר תהליך הפרדה מהקיץ המזרח ארופאי, והלכי הנפש הם עצבות ומלנכוליה.
- שיאו של התהליך בבדידות ובעצב עצומים המתוארים במטאפורה "יתמות הלב".
- על הנבחן לפרט את שני הבתים הראשונים ולהתייחס ללשון הציורית ולתמונות.
- בבית הראשון – האנשת הקיץ, תיאורי הצבעים, המטאפורה "המתבוססות בדמן".
- בבית השני תמונת הפרדס המתרוקן, הטילים והטילות, החסידות.
- בראשית הבית השלישי סיומו של התהליך – "יתמות הלב".

סעיף ב

- שתי השורות המסיימות אינן ביטוי ל"יתמות הלב", אלא להפך. הן מבטאות ניסיון להיחלץ מהעצב והאבל.
- בשורות אלה שינוי קיצוני: פנייה ישירה לנמענים, לשון ציווי, שאלות רטוריות, ריבוי משפטים – כל אלה מכתיבים קצב שונה, נימה מעשית, קריאה להתמודדות ולהיחלצות מן האבל והמלנכוליה.
- דרך נוספת – אפשר לראות זאת כביטוי ליתמות הלב מתוקף הצבעים האפורים והעשייה השגרתית.

שאלה מספר 4

- "זריתי לרוח אנחתי" הוא שיר ארספואטי, שעניינו דיון במהות היצירה. השיר מתאר את אובדן היכולת של המשורר ליצור ואת הכאב הכרוך באובדן זה כמו גם את ההקלה.
- האין אונות היצירתית באה לידי ביטוי הן בהתדלדלות כמות התוצרים והן בחוסר יכולתם לגעת בקוראים ולהפעים אותם.
- תמונת האנחה, הדמעה, האש ודימוי הפצע ממחישים את תהליך ההתרוקנות שהמשורר מקונן עליו.
- בבית א' תמונת האנחה והדמעה מציירות את ההפחתה ביכולת ההשפעה של התוצרים, אלה מטונימיות לשירת הכאב.
- בבית ב' תמונת האש והמים מציירות את תהליך ההתייבשות והדעיכה של כוח היצירה.
- בבית ג' דימוי הפצע ממחיש תהליך ההתרוקנות כמו גם את הכאב הנלווה לתהליך היצירה.

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 5-16 :

שירת המאה ה-20

שירי רחל

שאלה מספר 5

- "רק על עצמי" לרחל הוא אישי ועניינו התבוננות עצמית. הדוברת השירית מנסחת תובנה שחייה נשלטו על ידי שתי תחושות יסוד : פחד ואכזבה. אפשר לראות את הגורל האישי כמיקרוקוסמוס לגורל האנושי, כך שהשיר מנסח ידיעה על משמעות הקיום האנושי.
- מוטיב היד, המופיע בשיר שלוש פעמים ממחיש את עוצמתה וההתנהלות השרירותית של יד הענקים, המשליטה בעולמה של הדוברת השירית פחד ושמה לאל את כול תוכניותיה.
- על הנבחן להתייחס לכול בתי השיר, להתעכב על הלשון הציורית ולפרט את מוטיב היד.

שאלה מספר 6

- צרוף המילים "משבר האשר והדוי" מבטא את הרגשות המעורבים של הדוברת, את אופייה הכפול של האהבה – היא מקור האושר והכאב.
- רגשות אלה באים לידי ביטוי לאורך השיר באמצעות הלשון הצוירית מתחום המים.
- על הנבחן להסביר את הבית הראשון – האירוע המחולל והצפת הרגשות בעקבותיו.
- על הנבחן להסביר את הבית השני – חומות ההגנה שקרסו והבחירה של הדוברת להתמסר לאהבה כפולת הפנים. יש להתייחס ללשון הצוירית בבית זה.

שירי אורי צבי גרינברג

שאלה מספר 10

- "שיר אמי והנחל" לאורי צבי גרינברג הוא שיר ההיזכרות באם שמתה מוות איום בידי קלגס נאצי.
- הפער בין הראשית, נעורי האם, לבין האחרית, מותה האכזרי של האם, מנסח את תחושת התסכול, הזעזוע והצער על מות האם.
- רגשות אלה מתעצמים נוכח העובדה שהבן לא נכח במקום, לא עזר ולא נקם את דמה.
- התיאורים האידיליים בשיר מופרים באמצעות רמזים מטרימים שמעצימים את תחושת האובדן של הבן המשורר.
- על הנבחן לפרט את כול בתי השיר, להתייחס בהרחבה למכלול הניגודים בשיר ולהתעכב על הרמזים המטרימים בבית א וב'.

שירי חיים גורי

שאלה מספר 13

- האיל מופיע בתחילת השיר בשונה מהסיפור המקראי, ונבנית אירוניה שמכוונת לקריאה החתרנית שעושה המשורר בסיפור המקראי.
- לאורך השיר מתוארת נקודת המבט של יצחק, וכך הופך סיפור העקדה מסיפור על אמונה שלמה לסיפור על אב ש"הפנה לבנו את הגב".
- המשורר מנפץ את המיתוס ובונה אותו מחדש כמיתוס על הקרבת בנים.
- על הנבחן להסביר את בתי השיר תוך התייחסות להבדלים בינו לבין הסיפור המקראי.

- השיר ממשיך גם לאחר שהסיפור המקראי הסתיים. יצחק הוריש את "העקדה" לעם היהודי ולעם הישראלי: "הם נולדים ומאכלת בלבם".
- זהו שיר זעקה על הגורל הטראגי של עם שמקריב את בניו.

שאלה מספר 15

- אודיסס בשיר המודרני מתפקד כמטאפורה לכול אדם השב לביתו לאחר תלאות ונפגש עם עולם מנוכר וזר.
- באמצעות הרמז לסיפור המיתולוגי על אודיסאוס מלך איתקה, מגיבוריה הראשיים של מלחמת טרויה, מעצב המשורר את תחושת הניכור המאפיינת את האדם השב לביתו מדרך ארוכה.
- באמצעות הניגוד בין גורלו של אודיסס בסיפור המיתולוגי וגורלו של אודיסס בשיר ממחיש המשורר את הטרגיות של חווית השיבה המאוחרת.
- אפשר לפרש את השיר כמשל למצבו של אדם החי בעולם מודרני, מנוכר ובלתי מובן.
- המפגש בין אודיסס ואיתני הטבע מדגיש את כשלון המפגש שלו עם בני האדם באמצעות התוספת והניגוד: בנוסף להתעלמות האנושית מתוארת התעלמות איתני הטבע. בניגוד לסיפור המיתולוגי, המים לא הביאו לגילוי והקלה, אלא המשיכו בדרכם כדרך המים.
- על הנבחן לפרט את כול בתי השיר ולהראות את כשלון המפגש עם בני האדם ששיאו בהפגנת עוינות.
- יש להתייחס ללשון הציורית העשירה הממחישה את כשלון המפגש וגם ליסודות מבניים המדגישים את הכישלון.

פרק שני - סיפור קצר

נבחן שבחר בפרק זה, נדרש לענות על שתיים מהשאלות 17-19.

סיפורים מאת עגנון (לא כולל הנובלה "בדמי ימיה")

שאלה מספר 17

- הסיפור "הרופא וגרושתו" עוסק באהבה נכזבת. הרופא פורש את סיפור נישואיו לאשתו דינה שהסתיימו בגירושין בגלל קנאתו האובססיבית.
- אפשר להתייחס לדמותו של הרופא או לדמותה של דינה.

- פירוש שמה של דינה הוא הדין שלה.
- דינה היא אשתו של הרופא ונוצרת אלוזיה לסיפור המקראי. דינה בסיפור היא כמו דינה המקראית, אחותם של לוי ושמעון (בראשית לד) קורבן של קנאה אובססיבית. שמה מאפיין את היותה קורבן ושופך אור על הסיבות להרס הקשר הזוגי.
- שמה מכוון לתהליך שהיא עוברת. היא נותנת את הדין על מעשיה ומשתחררת מרגש האשם.
- אמצעי נוסף המאפיין אותה הוא אנלוגיה ניגודית לרופא, אנלוגיה ניגודית לפרופסור ולאחות הראשית. אנלוגיות אילו שופכות אור על איכויותיה האישיות.
- הרופא מופיע רק בכינויו "הרופא" דבר המעיד על החשיבות שהוא מעניק למקצועו. היותו רופא מגדיר את זהותו הגלויה, בעוד הוא מסתיר את האדם שמאחורי הכינוי ואת חולשותיו.
- לאורך הסיפור נחשף עולמו הפנימי המסוכסך של הרופא אותו הסווה בכינוי "הרופא".
- אמצעים נוספים המאפיינים את הרופא הם: התנהגותו, המוטיבים, האנלוגיה לדינה.

[סיפורים עבריים מן המחצית הראשונה של המאה ה-20 \(כולל סיפורים קצרים מאת עגנון\), סיפורים מתורגמים \(לא כולל "איש זקן מאוד עם כנפיים עצומות" מאת גבריאל גרסיה מארקס\)](#)

שאלה מספר 18

- **"המפתח" / י. בשביס זינגר** הוא סיפור התפכחות. בסי, הדמות הראשית, מגלה מחדש בעקבות אירוע משברי את יופיו של העולם, את הטוב האנושי ונפרדת מהעולם מפויסת ומנוחמת.
- בעקבות שבירת המפתח בסי עוברת משלוות דירתה הסגורה למדרגות הכנסייה. השהייה בלילה, בעיר המנוכרת הסתיימה ללא פגע. בסי לא נשדדה ולא הותקפה. חוויה זו חוללה היפוך בתפיסת עולמה. בסי למדה להסתכל על העולם בעיניים אחרות.
- על הנבחן לפרט את כול שלבי העלילה תוך התייחסות למוטיב המפתח, הדיאלוגים ומטפורת הכישוף.
- **"העיוורת" / י. שטיינברג** הוא סיפור ריאליסטי סמלי. הרובד הגלוי עניינו עוול שנעשה לנערה עיוורת. הרובד סמלי עוסק בעקרון מופשט, בחוויה בעלת תוקף אוניברסאלי, מעבר לחד פעמי, ללוקאלי.
- חנה העיוורת מתפרשת כמסמלת את העיוורון האנושי. עם נישואיה עברה העיוורת מבית אמה לבית בעלה. התמיהות בנוגע לחידת חייה הולכות ומתעצמות עם המעבר. החרדה והחשדנות המאפיינות אותה מתגברות.
- מות בתה מאפשר לה לפתור את חידת חייה בעלה. הפתרון על עוצמתו המקאברית מאותת על מציאותו של רובד סמלי העוסק בעיוורון האנושי.

- על הנבחן לתאר בפירוט את המעבר ואת התמיהות שהוא מחולל ובעקבותיהן את החרדות ותחושת הפחד.
- על הנבחן להתייחס למוטיבים הבולטים ולעצמים המאפיינים באופן מטונימי את עולמה הנפשי של חנה העיוורת.

יום נפלא לדגי בננה / ג.ד.סלינג'ר

- המעבר ממקום למקום משקף שינוי במצבו החברתי של סימור גלאס ומחולל שינוי בעולמו הפנימי.
- הסיפור מתרחש בבית מלון בפלורידה, בשנת 1948.
- סימור גלאס הוא חייל שחזר ממלחמת העולם הלום קרב לחברה האמריקנית החומרנית, שהעמידה בראש סולם הערכים את הכסף, פולחן הגוף והנהנתנות.
- הוא יוצא לנופש במלון עם אשתו, כשהוא בקונפליקט "להיות או לא להיות".
- בחלק הראשון – מוצגת החברה באמצעות הפרסומאים, הנערה בחדר 507, שיחת הטלפון.
- בחלק זה מוצג סימור מול החברה באמצעות חדר האוקינוס.
- בחלק השני – מפגש בין סימור לסיביל בחוף הים במרכזו המשל על דגי הבננה – עולמו הפנימי של סימור.
- בחלק השלישי המעלית וחדר 507 - סימור מול החברה.
- המקומות השונים משקפים את הניגוד בין סימור איש הרוח לבין החברה החומרנית. כמו כן המקומות השונים מסייעים בתהליך שעובר סמור ובהכרעה בקונפליקט.
- זהו סיפור מחאה על אובדן הערכים החשובים, החמלה, האכפתיות, הקשר החם בין אדם לזולתו, בחברה האמריקנית שלאחר מלחמת העולם השנייה.

פראדל / דבורה בארון

- בסיפור "פראדל" למקומות תפקיד חשוב בבניית התהליך שעוברת הגיבורה מול הנורמות החברתיות.
- זהו סיפור פמיניסטי ובו ביקורת על הנורמות הפטריארכאליות.
- על הנבחן להתייחס לתיאורי הבית המטונימיים שעומדים בניגוד לסמטה המושחרת מעוני ומלאת שמחת חיים.
- מצבה של פראדל הולך ומדרדר לאורך הסיפור וכך גם מערכת היחסים עם בעלה אברהם נוח. יש לתאר זאת על פי שלבי העלילה.

- כשאברהם נוח מגיע לביקור פראדל נאלצת ללכת למקווה להיטהר. הערת המספרת בשלב זה של הסיפור מעצימה את הביקורת.
- בשיאו של הסיפור גיטל "המבולבלת" מצביעה על חלונות ביתה של פראדל ואומרת שזהו דמה השפוך.
- פראדל משתנה, נוקטת עמדה כלפי גורלה.
- הסיום הטוב מחזק את הביקורת.

שאלה מספר 19

אדון זקן מאוד עם כנפיים ענקיות / גבריאלי גרסיה מרקס

- הסיפור פותח ומסיים בתיאור תופעה על טבעית: נחיתתו והמראתו של האדון הזקן בעל הכנפיים הענקיות.
- תופעה זו על רקע המציאות בכפר הקולומביאני חורגת מגבולות הריאליה ומעניקה לסיפור את אופיו הפנטסטי.
- על הנבחן לפרט את הפתיחה והסיום.
- לאורך הסיפור מתוארות תופעות טבעיות, מציאותיות המתבטאות ביחסן של הדמויות השונות לאדון הזקן המכונף.
- על הנבחן לפרט את התנהגותם של פלאיו ואליסנדה, הכומר, ההמון, הילד, הרופא.
- באמצעות המפגש בין התופעה על טבעית לתופעות הטבעיות בסיפור עולה ביקורת על טבע האדם ועל החולשות האנושיות-החברתיות.

פרק שלישי - דרמה

נבחן שבחר בפרק זה, נדרש לענות רק על אחת מהשאלות 20-27.
בשאלות 20-27 אפשר לענות רק על פי טרגדיה של סופולקס או טרגדיה של שקספיר.

טרגדיות של סופולקס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

שאלה מספר 20

- אנטיגונה היא טרגדיה של גורל, אך בעיקר טרגדיה של אופי. הטעות הגורלית של הגיבורים הטראגיים היא ההיבריס, גאוות היתר וכתוצאה ממנה מתרחשת הקטסטרופה.
- במרכז המחזה קונפליקט בן חוק האלים לחוק המלך. הקונפליקט מניע את המחזה ומוכרע בסיומו. האמירה, המתנסחת, מחזקת את מחויבות האדם לחוק אלים ואת ההיבריס כאסונו של האדם.
- קריאון רוצה לעשות את המעשה הנכון מבחינת טובת הכלל ואוסר לקבור את הבוגד. אנטיגונה רוצה לקבור את המת מתוקף אהבתה לאחיה, תוך שהיא מצייתת לחוק האלים.
- השאיפה של הגיבור הטרגי לפעול על פי ערכי המוסר אינה מונעת אותו מלטעות טעות גורלית: בעקבותיה נעשים המעשים המבישים, מתחוללים הסבל והידיעה ומתרחשת קטסטרופה.
- הטעות נחשבת כשלב הראשון בהשתלשלות הטראגית. במחזה "אנטיגונה" יהירותו של קריאון מניעה אותו להוציא צו האוסר לקבור את המת, וזו הטעות הגורלית. קריאון עבר על חוקי האלים.
- אנטיגונה עברה על חוקי היסוד בחברה היוונית, המחייבים למלא את חוקי העיר.
- עמידתם הגאה והבלתי מתפשרת של השניים היא הטעות הגורלית. אנטיגונה וקריאון חוטאים בחטא ההיבריס לאורך כול הדרמה.
- על הנבחן להסביר קביעה זו תוך שהוא מפרט את עלילת הדרמה.

"אנטיגונה"

שאלה מספר 21

- אנטיגונה היא טרגדיה של גורל, אך בעיקר טרגדיה של אופי. הקטסטרופה היא תולדה של חטא הגאווה ושל החלטות שגויות.

- במרכז המחזה קונפליקט בין השקפות עולם שונות. קריאון מייצג השקפת עולם רציונאלית(שכלתנית) הגורסת שאין גורל אחד לבוגד ונאמן. הוא מנסח חוק האוסר לקבור את הבוגד.
- קריאון מייצג השקפת עולם לפיה חוקי המדינה עומדים מעל הכל.
- אנטיגונה מייצגת השקפת עולם דתית ומתעקשת לקבור את אחיה, למרות היותו בוגד, כשהיא נשמעת לחוק האלים.
- אנטיגונה מייצגת השקפת עולם הרואה בקשר הדם ערך מקודש.
- הקונפליקט מניע את העלילה לקטסטרופה ומוכרע ברובד העלילתי.
- האמירה, המתנסחת, מחזקת את מחויבות האדם לחוק אלים ורואה את סיבת הקטסטרופה בחטא הגאווה, ביהירותם של הגיבורים הטראגיים.
- על הנבחן לפרט התפתחות הקונפליקט עד הכרעתו.

פרק רביעי- רומאן ונובלה

פרק זה הוא פרק חובה, הנבחן נדרש לענות על אחת מהשאלות 28-32.

הדבר/ אלבר קאמי

שאלה 31

- הדמויות שעומדות במרכז הרומן "הדבר" הן דמויות חריגות. כל אחת מהן מייצגת השקפת עולם ייחודית.
- דמויות אלה עומדות בניגוד ל רוב אנשי העיר אוראן, לרוב האנשים בכלל.
- אפשר לבסס את התשובה על כל אחת מהדמויות הבאות: ד"ר רייה, טארו, רמבר, גראן, קוטאר והא פנלו.
- על הנבחן להציג את הדמות, לתאר את התנהגותה ואת עמדותיה כפי שעולות במפגשים עם דמויות אחרות.
- ברומן ביקורת על הבריחה מהתמודדות עם האבסורד הקיומי ("הסחת הדעת").
- דרך תיאורים אלה יש לעמוד על אופיו אלגורי של הרומן ועל משמעותו הפילוסופית האקזיסטנציאליסטית.

שאלה 32

- "הדבר" הוא יצירה פילוסופית אקזיסטנציאליסטית העוסקת במשמעות הקיום האנושי.
- סיפורה של העיר אוראן, הנתקפת בשנות ה-40 של המאה העשרים במגיפת דבר קטלנית הוא אלגוריה לאבסורד הקיומי עמו מתמודדים בני האדם.
- נקודות מבט שונות עולות נוכח המציאות האבסורדית שנוצרה בעקבות מגיפת הדבר.
- דר' רייה מייצג תפיסת עולם הומאנית. הוא רופא העירה הנלחם בדבר מלחמה סיזיפית כשהוא מונע על ידי אהבת אדם תוך מודעות לכך שהניצחונות ארעים ושזו תבוסה שאין לה קץ.
- בשונה ממנו, האב פנלו סובר שהדבר הוא עונש אלוהי, יש לו סיבה ותכלית. יש לקבל את הדבר בהשלמה כעונשם של חוטאים.
- עלילת האב פנלו המסתיימת בהתפכחות ומוות.
- עלילתו של ד"ר רייה מייצגת את השקפת העולם העולה מהרומן. נוכח האבסורד הקיומי יש להיאבק. האהבה, הידידות, האומנות הם הערכים שמעניקים משמעות לקיום.
- העלילות המקבילות של פנלו ורייה ונקודות המבט השונות מסייעות בביסוסה של השקפת העולם הפילוסופית האקזיסטנציאליסטית.

פרק חמישי – סיפור שלא נלמד

פרק זה הוא חובה. הנבחן נדרש לענות על שאלה 33.

שאלה מספר 33

סעיף א

המאורע המתואר בפסקה הראשונה של הסיפור הוא זיכרון ילדות של המספר, הזיכרון הראשון שלו. הוא זוכר נעל אחת. הוא יודע שהיו שתיים, אבל זוכר רק אחת. נעל חדשה עם ריח מענג של עור חדש, של הדבק החרף והמסחרר. כל כך שמח המספר באותה נעל שבמקום לנעול אותה על רגלו נעל אותה על פניו והשתכר מהניחוח. הסיפור פותח בחוויית ילדות, בשמחה, בהתרגשות, בשיכרון מנעליים חדשות.

סעיף ב

עם כניסת המבוגרים לחדר חל שינוי בתחושותיו של הילד. המבוגרים ראו בו חמוד ותמוה והוא עצמו חש תמיהה על כל ההמולה סביבו. הוא חש חדווה פולחת, חדווה פרועה ומסחררת מכך שכולם צופים בו. זוהי השמחה הילדותית האנושית של מי שנמצא במרכז וכולם מביטים בו. אבל, הוא חש גם

מפחד, קצת נעלב מהצחקוקים ובעיקר מאוכזב כי קטעו לו באמצע חווייה מענגת ומשכרת, חווייה של התרוממות רוח ואושר עילאי.

סיפור קטן ואנושי זה הוא סיפור על קסם הילדות שמתפוגג על ידי ההתערבות של עולם המבוגרים. הרצון הטוב להנציח ב"צלמניה" את האירוע החמוד מהילדות עומד בסתירה לעולם הילדות האותנטי, שנקי מכל שיקול או רצון שחורג מהרגע המתרחש.